

УДК 504:33/730:7.038.541

Єгор Тітенков

викладач кафедри художнього дерева
Львівської національної академії мистецтв,
аспірант
<https://orcid.org/0000-0002-1934-3623>

Еко-технології в сучасній скульптурі і ленд-арт об'єктах

Анотація. Досліджено актуальні питання розвитку екологічних технологій та їх застосування в сучасному мистецтві, зокрема акцентовано увагу саме на скульптурних практиках і ленд-арт об'єктах. З'ясовано, що до проблематики екологічних тенденцій у контексті сучасних арт-об'єктів українські науковці зверталися доволі опосередковано: переважна більшість досліджень обмежуються узагальнювальними характеристиками екологічного дизайну та не акцентують увагу на художньо-стилістичних особливостях цього явища загалом і в мистецтві зокрема. Здійснено історичних екскурс у питання взаємозв'язків науково-технічного прогресу, заострення екологічних питань і еволюції художніх практик мистецтва ХХ ст., з'ясовано, що ці процеси були суголосними та синтезованими. Окреслено репрезентативні арт-проекти сучасності, що можна зарахувати до екологічного мистецтва, з'ясовано їхні характерні художні особливості, визначено основні напрямки еко-арту. Проаналізовано вплив новітніх технологій на посилену динаміку та утвердження еко-стилю як своєрідної протидії процесам диджиталізації сучасної культури загалом. Простежено як екологічні технології використовуються сьогодні у тривимірних арт-об'єктах та досліджено, яким чином відомі художники працюють із найбільш актуальною проблематикою ХХІ ст. Визначено два основні вектори еко-скульптури: складні об'єкти з використанням технологій та проекти ленд-арту, що здебільшого орієнтовані на філософські концепції та питання гармонії людини з природою. Однак доведено, що ці два напрямки є рівноцінними та надзвичайно актуальними в динамічних мистець-

ких процесах сьогодення, а також мають значний потенціал і перспективи подальшого розвитку з огляду на заострення екологічної проблематики в сучасному світі.

Ключові слова: еко-технології, екологічне мистецтво, взаємовпливи, еко-стиль, арт-проект, екологічна скульптура, ленд-арт, диджиталізація.

Постановка проблеми. Процеси, які відбулися в результаті промислової революції, мали два основні вектори розвитку – урбанізація та поява новаторських винаходів і наукових досягнень, що у ХХ ст. призвели до формування такого явища як екологічна свідомість, важливими складовими якої стали організація простору в стилі «еко» та життя в гармонії з навколишнім середовищем при мінімальному його руйнуванні. Розростання промислових площ і збільшення міського населення зумовили довгострокові проблеми з екологією та перенаселенням міст, які ми маємо сьогодні. Весь науковий прогрес у минулому створив ринки безконтрольного виробництва та засилля дешевими товарами. Усе це також суттєво вплинуло на появу нових арт-проектів, тісно пов'язаних з екологічною проблематикою, що особливо виразилося в сучасних скульптурних об'єктах і ленд-арті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблематики екологічних тенденцій у контексті сучасних арт-об'єктів українські науковці зверталися доволі опосередковано: слід відзначити, що автори більшості досліджень обмежуються узагальнювальними характеристиками екологічного дизайну та не акцентують на художньо-стилістичних особливостях цього явища загалом та в мистецтві зокрема. У контексті порушеної проблематики важливе значення мають дослідження В. Даниленка, О. Голубця [1; 2], які розкривають загальні аспекти розвитку українського дизайну від другої половини ХХ ст. до сьогодні, О. Орлової, яка досліджує власне екологічний фактор формотворення в дизайні [6] тощо. Для повноцінного осмислення зазначеної теми особливо варто відзначити публікацію С. Мигаль [4], у якій окреслено основні об'єкти предметного біо-

дизайну, виділено прийоми їх проектування та визначено тенденції формотворення для кожного типу виробів. Важливими є також окремі розвідки М. Невлютова, О. Зиряєвої [3; 5] та ін. Відтак, пропонується тема відносно нова і мало вивчена в українському мистецтвознавстві, що й визначає її актуальність.

Пропонується розвідка має на меті окреслити прояви екологічних тенденцій в сучасних тривимірних арт-об'єктах і проектах ленд-арту, ґрунтуючись на репрезентативних зразках міжнародного значення.

Виклад основного матеріалу. Для повноцінного осмислення окресленої теми спершу варто звернутися до історичного аспекту. Зацікавлення функціоналізмом і конструктивізмом, що стали предтечею до популяризації мінімалізму, появи екологічного мислення, що, у свою чергу, зумовило розвиток такого явища як екологічне мистецтво. Останнє тим чи іншим чином тісно взаємодіє із сучасними технологіями, що ми можемо побачити також у площині колаборацій великих компаній, відомих брендів і арт-проектів.

Авангардні течії були не тільки революційними щодо зображення навколишнього світу, але й тяжіли до високотехнологічних процесів. Зацікавленість прогресом і швидкістю відображалась у роботах футуристів, які будували новий світ. Перші спроби створення нового унікального та функційного предметного дизайну здійснили саме художники та архітектори початку ХХ ст. Засновник школи Баугаус Вальтер Гропіус, Людвіг Міс ван дер Рое, Марсель Лайош Бройер, Петер Беренс, Геріт Рітвельд, Владімір Татлін, Казимир Малевич та інші – люди стали піонерами розвитку сучасних архітектурних форм і предметного дизайну. Саме цей дизайн можна вважати першими спробами поєднати художні течії з технологічними винаходами того часу. І саме ці та інші митці першими розпочали процес, який мав повернути речам унікальність і позбавити простір зайвого непотребу.

Проте ці явища не набули масового характеру. Урбанізація і Друга світова війна підвищили рівень виробництва. Енвайронменталізм як історичне явище сягає своїм корінням ще кінця ХІХ ст., але як системний

рух із захисту навколишнього середовища він постає пізніше, у середині ХХ ст., після війни, є наслідком розчарувань і сумнівних досягнень техніки та розуму. Таким чином рефлексія на екологічні проблеми переросла в мистецькі проекти, які наприкінці 1960-1970-х років відокремлюються як самостійна течія сучасного мистецтва – еко-арт [5, с. 61-62].

Екологічне мистецтво як самодостатнє явище об'єднує естетичні та освітні функції та містить інформативний контент усвідомлення гострих проблем екології та природних процесів. Рефлексія екологічного мистецтва передає філософську думку художника, яка має вплинути на суспільство та сприяти змінам його свідомості через призму культурної та естетичної парадигми. Екологічне мистецтво розпочинало свій шлях як акт художньої дії та є частиною таких напрямків мистецтва як ленд-арт та інсталяція. Воно синтезувало в собі багато різних жанрів і тенденцій і перетинається зі всіма актуальними видами мистецтва. Об'єктом уваги еко-арту є навколишній світ, який оточує людину, та взаємодія людини із середовищем [8]

Художники, які першими почали працювати в цьому напрямку – німці Ніколаус Ланг, Лілі Фішер, Ханс Хаакке, Джозеф Буа і Алан Сонфіст. Їхні твори здебільшого підкреслювали контакт з навколишнім середовищем. У межах своєї роботи вони вивчали матеріали, пов'язані із землею, ландшафт і предмети побуту, які були в масовому вжитку. Також важливим був й історико-соціальний аспект [2]. Таким чином, екологічне мистецтво ґрунтується не тільки на існуванні фізичного об'єкта, але й на соціокультурних, політичних та історичних засадах. Художники, які працюють у цьому напрямку, шукають шляхи вирішення проблем, що пов'язані з довкіллям, і своїми роботами намагаються привернути увагу громадськості до екологічної тематики. Власне, вже від 1970-х років з'являється група художників, яких прийнято вважати піонерами у вивченні екологічних і соціальних проблем за допомогою мистецтва. Джозеф Бойс, Ханс Хаакке, Агнес Денес і Сонфіст порушують проблеми сучасної доби, які здебільшого пов'язані з політикою, економічними

ми системами, екологією, промисловістю та іншими аспектами життєдіяльності людини. Хорошим прикладом такого мистецтва є акція Джозефа Бойса з висаджування 7000 дерев, яку він репрезентував як соціальну скульптуру. Концепція Бойса про соціальну скульптуру та його теза, що кожен може бути художником, стала фундаментальним інструментом для соціальних арт-практик сьогодні. Мистецтво побудоване на громадянській позиції об'єднання, спрямоване на розвиток соціального організму й має революційну силу мистецтва, яке має практичний характер [8].

На початку 1990-х років сформувалися чіткі напрямки екологічного мистецтва: екологічний дизайн, екологічна реставрація та соціальна реставрація. Художники та архітектори намагалися знайти спосіб пов'язати між собою естетичні та культурні напрямки з екологічним контекстом, які в симбіозі створювали би твір мистецтва. Їхня праця була спрямована на вивчення соціальних і громадських протистоянь, пов'язаних з наростанням проблем в екологічній сфері. Завдання полягало також і у висвітленні тих проблем, які приховує влада, та передаванні досвіду у їх вирішенні в комунікативній формі між художником і глядачем. Створюючи таким чином не тільки арт-об'єкти чи архітектурно-просторові форми, а й підґрунтя для виникнення екологічного руху. Крістофер Бруннера, Роберто Нігро і Джеральд Рюнінг першими запропонували інтегрувати екологічне мистецтво та технології. Виникають мистецькі об'єднання та галереї, які репрезентують актуальне сучасне мистецтво художників, яким не байдуже як ми взаємодіємо з навколишнім світом. Насамперед така можливість з'являється завдяки розвитку сучасних медіа-технологій. Одна з таких галерей – «GroundWork Gallery», що не тільки співпрацює з художниками, але й має освітні програми, які надає навчальним закладам.

Компанії та корпорації мають власний погляд на проблеми екологічного напрямку. Хоча вони і підпорядковуються міжнародному праву, їхній економічний вплив має часом пріоритетні важелі в державних програмах зі збереження довкілля. Попри негативні

наслідки глобалізації та перевиробництва, ера технологічних винаходів ХХ ст. має позитивні тенденції. Таким чином відбувається колаборація між технологічними компаніями та мистецтвом. Це дає змогу компаніям комунікувати з їхньою цільовою аудиторією та брати участь у мистецьких проєктах, які в тому числі пов'язані з екологічними проєктами. Такі об'єднання позитивно впливають і на компанії, і на арт-проєкти, які вони репрезентують. Це допомагає компаніям розкрити їхній творчий потенціал, показати емоційну складову та використати арт-об'єкти як метафору їхньої технологічності та інноваційності.

Інший напрямок розвитку стосується технологій для мистецтва та інтеграції екологічного мистецтва в середовище власне під впливом новітніх технологій. Саме з розвитком промисловості та впровадження високотехнологічних матеріалів стало можливим створювати унікальні за своїми властивостями та функцією арт-об'єкти. Одним з останніх проєктів такого характеру можна вважати створення веж для збирання пилюки та фільтрування смогу Даана Розегаарде. Пілотний проєкт був побудований 2015 р. для Роттердама, і цю ідею схвалило міністерство із захисту навколишнього середовища Китаю, 2016 р. вежа «Smog Free» була привезена в Пекін, а від 2017 р. експлуатувалась у інших містах КНР.

Японський архітектор Кен'го Кума поставив перед собою цілі переосмислити традиційну японську архітектуру та відродити її в ХХІ ст. Його архітектурні проєкти мають не тільки утилітарні застосування але демонструють глибоке розуміння мистецької та соціокультурної проблематики. У квітні 2018 р. на Міланському тижні дизайну компанія із програмного забезпечення створила проєкт співпраці з найвідомішими дизайн-студіями світу «Design in the Age of Experience», які демонстрували як технології та дизайн можуть поєднуватися для вирішення проблем, пов'язаних з міським простором. Компанія створила спільний проєкт з Kengo Kuma and Associates під назвою «Breath / NG» – це інсталяція, яка вирішує проблеми зі зміни клімату, використовуючи передові матеріали, які ак-

тивно знижують забруднення повітря. Вона складається зі 120-ти тканинних панелей, надрукованих на 3d принтері. У межах цієї виставки студії «Roosegaard» та «Superflux» також продемонстрували свої власні інсталяції, присвячені тому, як теоретичний і матеріальний дизайн може принести користь навколишньому середовищу [3] Робота Кенго Куми з простором завжди передбачає його доповнення: він ніколи не змінює ландшафт під свої проекти, а намагається вписати їх у середовище. Яскравим прикладом є Музей народного мистецтва Національної академії мистецтв міста Ханьчжоу.

Проекти Джона Джерада не мають утилітарного призначення, проте їхнє змістове навантаження має велике соціальне та політичне значення. Його інсталяція, виконана для телеканалу «Channel 4», має провокативний характер і присвячена забрудненню довкілля найбільш проблемною нафтовидобувною галуззю. В якості локації було вибрано територію на півдні міста Бомонт штату Техас, де розташований нафтовидобувний завод «Spindletop». Джерад звернув увагу на ситуацію, яка пов'язана з «нафтовою голкою» та впливає на зміну клімату. Інсталяція виконана за допомогою комп'ютерної анімації, репрезентує цифровий макет території заводу, де посередині розташований флагшток з прапором у вигляді чорного диму.

Варто згадати також і менш масштабні, але водночас знакові скульптурні проекти, які порушують гострі екологічні теми. До прикладу, французький скульптор Пауло Гранжеон (Paulo Grangeon) просто і наочно нагадав про небезпеку вимирання панд: художник створив по одній панді з пап'є-маше на кожному живу особину, що залишилася на Землі. Експозиція з 1600 панд-скульптур користується неймовірною популярністю та виставлялася в 20-ти країнах світу.

Ще один подібний проект – «Русалки не навидять пластик» авторства Бенджаміна Фон Вонга, нагадає про забруднення морів і океанів пластиковими відходами. Скульптура складена з десяти тисяч пляшок, які допомогли зібрати й очистити небайдужі добровольці.

У свою чергу, проект під назвою «В Антарк-

тиді тане лід» – це тисяча маленьких крижаних чоловічків, що були розміщені на площі Жандарменмаркт у Берліні. При температурі 23°C усього за пів години фігури розтанули на очах у натовпу глядачів. Інсталяція художниці Нелі Азеведо нагадає про танення льодовиків і глобальне потепління.

У контексті задекларованої теми особливої уваги заслуговують проекти ленд-арт Філіпа Джонса і Мартіна Гілла. Ці художники працюють у повному співавторстві з природою, адже рівно половина кожної їхньої скульптури – це робота природи, а саме – води. Специфіка цих майстрів ленд-арту – круглі еко-скульптури, які вважаються завершеними саме тоді, коли арт-об'єкт буде відображений у воді. Оскільки усі об'єкти виготовлені винятково з природних матеріалів, а також цілком залежать від природи, яка віддзеркалює їхні частини, вони є недовговічними. Деякі існують, допоки не зміниться освітлення, інші – кілька хвилин, поки конструкція втримує рівновагу. Так, скульптура «Льодове коло» протрималася всього близько двох хвилин: крига почала танути на теплій воді. Своїм творчим методом художники намагаються привернути увагу спільноти до проблем екології, їх скульптури символізують безкінечне оновлення [7].

Британський художник Спенсер Байлс створює еко-скульптури в одному з лісів Франції, перетворюючи його на казковий тунель. Для роботи майстер використовує природні матеріали, аби скульптури гармоніювали із середовищем, у якому перебувають. Для повноцінного втілення ідеї казкового лісу Спенсеру Байлсу знадобився цілий рік. У лісі неподалік від французького Ла-Кольсюр-Лу художник створив загадкові кола, амулети та тунелі. Особливістю робіт Байлса є й те, що всі ці скульптури не житимуть довго та будуть утилізовані у своєму природному середовищі.

Еко-художник Дітмар Вурворлд створює свої скульптури з гальки та листя, найчастіше це інсталяції на березі ріки. Художник прагне зробити так, щоб складалося враження, що ці об'єкти зроблені природою і були тут завжди. Утім, його роботи в середовищі вирізняє певна яскравість і точне дотриман-

ня геометричних форм.

Еко-скульптури ще одного автора – Саллі Сміта, як і роботи інших еко-митців, недовговічні. Однак їхня естетична цінність від цього не зменшується: це переважно композиції з квітів, гілок, листя та каміння.

Наприклад, художник Енді Голдворсі працює і з витонченими квітами, і з громіздким камінням. Більшість своїх робіт він виконує вручну, і лише для створення деяких користується допомогою машин. Переважно це стосується скульптур з каміння. Саме Енді Голдворсі вважається засновником мистецтва балансування каміння [7].

Художник Роб Маллхолленд створив серію ландшафтних скульптур з ефектами відображення. Дзеркала у формі людей розставлені в Національному парку Аберфойл (Шотландія). За прогнозами, інсталяція простоїть 10 років. За концептуальним задумом художника, дерева, кущі та трави, що віддзеркалюються у скульптурах, нагадують нам, що людина – частина природи, а не її господар.

Висновки. Окресливши певні тенденції розвитку екологічного мистецтва, можемо виокремити два основні напрямки екологічного мистецтва: перший – це скульптури і арт-об'єкти, створені із залученням новітніх технологій, що мають на меті актуалізувати еко-проблематику. Розташовані насамперед у мегаполісах чи великих промислових центрах або виставкових просторах, такі об'єкти здебільшого гостро й відверто порушують проблему руйнування довкілля. Другий напрямок – це об'єкти ленд-арту, які художники створюють насамперед у гармонії з природою, з екоматеріалів, природних ресурсів, максимально залучаючи естетику середовища. Такі об'єкти здебільшого є недовговічними та акцентують на філософських питаннях балансу людини і природи, всесвіту та короткотривалості буття. Однак, тим не менше, ці два напрямки є рівноцінними та надзвичайно актуальними в динамічних мистецьких процесах XXI ст., а також мають значний потенціал і перспективи подальшого розвитку з огляду на постійне зростання екологічної проблематики в сучасному світі.

1. Голубець О. Дизайн та радянська ідеологія. Нариси з історії українського дизайну XX століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. 2012. №28. С. 35–40.
2. Даниленко В. Дизайн України в європейському вимірі XX століття. Нариси з історії українського дизайну XX століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. 2012. № 28. С. 6–34.
3. Зыряева О. Арт-технологии: как искусство подталкивает прогресс Forbes. 2018. URL: <https://www.forbes.ru/forbeslife/367163-art-tehnologii-kak-iskusstvo-podtalkivaet-progress> (дата звернення 29.03.2019).
4. Мигаль С. П. Основи формотворення і проектування об'єктів предметного біодизайну. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура. 2015. № 816. С. 229-239. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2015_816_30 (дата звернення 29.03.2019).
5. Невлютов М. Р. Экологическое искусство как стратегия трансформации города. АРТИКУЛЬТ. 2016. №2. С. 61–65.
6. Орлова О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 05.01.03. Харків, 2003. 19 с.
7. Топ-6 еко-скульпторів, натхненних природою. Еспресо. 2015. URL : https://espresso.tv/article/2015/01/31/top_6_eko_skulptoriv__natkhnenykh_pryrodoyu (дата звернення 9.03.2019).
8. Экологическая скульптура. Новые знания. 2016. URL : <http://ru.knowledgr.com/03336047> (дата звернення 10.03.2019)

References

1. Holubets O. (2012) Dyzaïn ta radianska ideolohiia [Design and Soviet ideology]: Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century Proceedings of MARI NAA Ukraine, no.28, pp. 35–40.
2. Danylenko V. (2012) Dyzaïn Ukrainy v yevropeiskomu vymiri XX stolittia [Design of Ukraine in the European dimension of the twentieth century] Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century Proceedings of MARI NAA Ukraine, no. 28, pp.6-34.
3. Zyriaeva O. (2018) Art-tekhnohohyy: kak yskusstvo podtalkyvaet prohress Forbes. 2018. Available

- at: <https://www.forbes.ru/forbeslife/367163-art-tehnologii-kak-iskusstvo-podtalkivaet-progress>.
4. Myhal S. (2015) Osnovy formotvorennia i proektuvannia ob'ektiv predmetnoho biodyzainu [Fundamentals of shaping and designing object-oriented biodesign] Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". No 816, pp. 229-239.
  5. Nevliutov M. R. (2016) Ekolohycheskoe iskusstvo kak stratehiya transformatsyy horoda [Environmental art as a strategy for transforming a city] Art&Cult: scientific journal about art studios and humanities, no. 2, pp. 61-65.
  6. Orlova O. (2013) Ekolohichniy faktor formotvorennia v dizaini [Ecological factor of shaping in design] (PhD Thesis). Kharkiv. 19 p.
  7. Top-6 eko-skulptoriv, natkhnenykh pryrodou [The top 6 eco-sculptors inspired by nature]. Available at: https://espreso.tv/article/2015/01/31/top_6_eko_skulptoriv_natkhnenykh_pryrodoyu
  8. Ekolohycheskaia skulptura [Ecological sculpture] New Knowleges. Available at: <http://ru.knowledgr.com/03336047>

ANNOTATION

Yehor Titenkov. Application of eco-technologies in modern sculpture and land-art objects.

Topical issues of the development of environmental technologies and its application in contemporary art have been explored, with particular emphasis on sculptural practices and land-art objects. In fact, it has been found that the Ukrainian scientists have addressed rather indirectly to the problem of environmental trends in the context of contemporary art objects. It should be noted that the vast majority of research is limited to the generic characteristics

of eco-design and does not focus on the artistic and stylistic features of this phenomenon in general and in art in particular. The historical aspect of the interconnections of scientific and technological progress, exacerbation of environmental issues and the evolution of artistic practices of twentieth century art is revealed. It was found out that these processes were consonant and synthesized. Representative contemporary art projects that can be attributed to environmental art were outlined, their characteristic artistic features were clarified and the main directions of eco-art were determined. The influence of the latest technologies on enhanced dynamics and the adoption of eco-style as a kind of counteraction to the processes of digitalization of modern culture as a whole are analyzed. In particular, it has been traced how environmental technologies are used today in three-dimensional art objects, and how well-known artists work with the most actual issues of the 21st century. Two main vectors of eco-sculpture have been identified: complex objects using technology and land-art projects, which are mainly focused on philosophical concepts and issues of human harmony with nature. However, it has been proved that these two areas are of equal value and extremely relevant in the dynamic artistic processes of today, and also have considerable potential and prospects for further development in view of the increasing aggravation of environmental problems in the modern world.

Keywords: eco-technologies, environmental art, mutual influences, eco-style, art project, ecological sculpture, land art, digitalization.